

Domáci glasovi

Štev. 42.

Lienz, četrtek 7. marca 1946.

Leto. 2.

BOJ ZA TRST

Na šahovnici svetovne politike se je pričela ena najbolj napetih in odločilnih iger: boj za Trst. Napeta je ta igra zato, ker za figurami, ki počasi tipajo pred seboj, postaja vidno eno največjih vprašanj; odločilna pa je za to, ker od izida te borbe ne bodo prizadete le v roštev rihajajoče države.

V ozadju tega boja za to nekoč cvetoče jadransko pristanišče vstaja nezmotljiva želja Sovjetske zveze, da postane velesila v Sredozemlju.

Sovjetska zahteva po pokroviteljstvu v upravi italijanskih kolonij Tripolisa in Eritreje predstavlja prve temelje za uresničenje te želje zahteve, ki jih je stavila Turčiji glede Dardanel pa druge.

Vlogo, ki je Trstu v tej igri namenjena, pa osvetlijo vesti o vsebini dolgega zasebnega razgovora - bilo je pred kratkim v Londonu - med italijanskim poslanikom v Londonu profesor Carandiniem in prvim sovjetskim delegatom pri Varnostnem svetu Višinskijem. Te vesti potrjujejo dejstvo, da misli SSSR popolnoma spremeniti svoje dosedanje stališče do Italije: nič več in nič manj kot to, da Sovjetska zveza sedaj namerava zavzeti do jugoslovanske zahteve po Trstu rezervirano stališče in da bo pristala na rešitev, da ostane mesto Italiji, pristanišče pa da pride pod mednarodno kontrolo.

V zvezi s to vestjo pravi diplomatski dopisnik "Sunday Timesa", da se bo Sovjetska zveza tudi zoperstavila avstrijski zahtevi po Južni Tirolski. Na drugi strani pa je Višinski med razgovorom objasniti italijanskemu poslaniku, da je mišljenje Sovjetske zveze glede italijanskih kolonij v Afriki popolnoma nasprotno od mnenja italijanske vlade.

Ni prvič, da je južnotirolsko vprašanje in z njim vprašanje koroške meje zapleteno v igro za Trst. Angleški časnikar V. N. Sever je malo pred razgovorom Višinski - Carandini objavil v "Daily Herald" nek članek, ki je v političnih krogih vzbudil veliko pozornost. Kakor trdi Sever, naj bi Belgrad že pred nekaj tedni predlagal dunajski vladi sklenitev protiitalijanske pogodbe. Z ozirom na to pogodbo naj bi Avstrija podprla jugoslovansko zahtevo po Trstu, Jugoslavija pa avstrijsko zahtevo po Južni Tirolski. Ker pa je bil Dunaj bolj malo voljan spustiti se v tako politično kombinacijo, da mu je Belgrad namignil, da se Sovjetska zveza v slučaju, da Avstrija to odkloni, ne bo samo zoperstavila avstrijski zahtevi po Južni Tirolski, marveč potem podpirala jugoslovansko zahtevo po Koroški in Madžarsko zahtevo glede Gradišćanske (Burgenland).

V tej diplomatski igri, v kateri je Trst le žoga, je naravno, da želje prizadete prebivalstva ne bodo odločilnega pomena. To tem manj, ker zastopajo Tržačani tri različna mnenja glede svoje bodoče usode. Številčno morda najmočnejši hočejo ostati pri Italiji,

politično in organizacijsko najaktivnejši zahtevajo priključitev k federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Tretja skupina, ki pridobiva zaradi prepira med prvima dvema vedno več prijateljev, zahteva za Trst in vse sporno ozemlje Julijske Benečije ustanovitev samostojne svobodne države.

Če so argumenti vsake te posamezne skupine še tako jasni in prepričevalni, odločitev ne bo odvisna od njih, temveč od višjih interesov, ki jih bo narekovalo razmerje moči med velesilami. To velja za Trst prav kakor za vsa ostala še odprta teritorijalna vprašanja, čigar hitro in pravično rešitev Evropa pričakuje. (Die Neue Zeit od 5. t.m.)

Domovina jih sprejema

Skoraj 12 milijonov ljudi je zaradi nasilne politike nacionalsocijalizma in zaradi vojnih dogodkov brez doma. Spraviti te ljudi zopet domov je bilo izredno težko vprašanje, ki še vedno ni dokončno rešeno. Razdelimo jih lahko v tri skupine. Prva obsega tiste, katerim se je posrečilo pobegniti v emigracijo. K drugi prištevajo tiste, ki so sedeli v ječah ali koncentracijskih taboriščih in k tretji, ki je največja spadajo tisti, ki so jih bili odpeljali na prisilno delo. Razen tega pa obstoji še posebna skupina ljudi, čigar položaj ne ustreza nobeni zgoraj imenovani skupini. Teh je kakih 400 do 500 tisoč in se ne morejo ali pa nočejo vrniti domov.

Ti predstavljajo poseben problem in rešitev tega vprašanja bo povzročila merodajnim krogom še marsikatero težavo. Kar je preživelih od onih treh skupin so zdaj večinoma že doma. Sedaj pa se nahajajo države, ki so jih bile Hitlerjeve armade preplavile pred izredno težkim vprašanjem. Pogledjmo, kako se godi povratnikom v Franciji, Belgiji in Češkoslovaški.

FRANCOSKI POVRAJNIKI SO ENOTNI, Od 930.000 ljudi, ki so bili pregnani, je bilo 700.000 prisilnih delavcev, 230.000 pa političnih ali pa rasnih pregnancev. Od te zadnje skupine se jih več kot 200.000 ni več vrnilo v domovino in od prisilnih delavcev jih je pogrlo kakih 250.000. Nadaljnih 100.000 Francozov je šlo prostovoljno na delo v Nemčijo. Te smatrajo sedaj kot "izdajalce". Čeprav jih niso zaprli, so vendar izubili državljske pravice.

Do zdaj se je vrnilo približno pol milijona ljudi. Večina prav klavrno izgleda in bodo še za dolgo časa navezani na podporo. Razmeroma še najboljši položaj imajo intelektualci, posebno pisatelji in umetniki. Doživeto trpljenje je v mnogih vzbudilo nove ideje in dalo novega poleta v njihovem ustvarjanju. Pa tudi javnost jih zelo podpira. Mnogi pregnanci, predvsem mlajši, so ustanovili lastna pomožna društva v pomoč sotrpinom. Zelo so enotni in si medsebojno pomagajo, po možnosti z lastnimi sredstvi. Prirejajo celo - kar je brez dvoma značilno za Francoze - predstave z veselim programom, da se znebijo žalostnih spominov. Pretežni del francoskih povratnikov se bo gotovo spet vrnil k vsakdanjemu življenju, čim bodo časi v Franciji spet normalni.

ARISTOKRACIJA BELGIJSKIH DELAVCEV. V Belgijo se je vrnilo doslej kakih 300.000 ljudi. Med njimi

so tudi taki, ki so bili prostovoljno odšli v Nemčijo. Kakor v Franciji tako jih tudi v Belgiji imenujejo "Kolaboracioniste". Že na meji jih ločijo od drugih, toda oblasti tukaj niso tako strogo z njimi kakor v Franciji. Pritisk, pod katerim so morali iti, smatrajo kot olajševalno okoliščino. Vendar pa ne uživajo nobenih podpor od strani države. Sami se morajo prebiti in poskusiti, da se rešijo sramotne preteklosti.

Neoporečni povratniki pa prejmejo, čim prekoračijo mejo, živilske pakete, obleko in denarno podporo kakih 220 šil. V slučaju potrebe pa prejemajo mesečno podporo 560 šilingov za dobo do 6 mesecev. Bivši politični jetniki pa imajo pravo do zdravilišč ali okrvališč.

Mnogi povratniki se hočejo lotiti novega poklica. Zanje obstoje tečajji, kjer se lahko prešolajo in kjer bivšim prisilnim delavcem ali jetnikom dajejo prednost. Smatrajo jih kot neko vrsto aristokracije v novem belgijskem delavnem razredu. Zdi se, da bo prepad med kolaboracionisti in prisilnimi delavci v bodoči delavski politiki Belgije igrala še veliko vlogo.

ČESKOSLOVAŠKI POVRAATEK. Razmere v Češkoslovaški so bistveno drugačne kakor v Franciji in Belgiji. V obeh zahodnih državah skušajo rešiti ta problem predvsem tako, da zopet napravijo iz povratnika telesno in duševno polnovrednega človeka. Češkoslovaškim povratnikom pa je namenjena važna vloga pri obnovi dežele.

Število beguncev, ki so bežali pred Nemci iz Češkoslovaške je znatno. Mnogi češkoslovaški državljani so pred nemško zasedbo imeli stanovanja v tujini, največ v Avstriji in Nemčiji. Tako tvorijo emigranti in inozemski Češkoslovaki precejšen del povratnikov. Vrnitev emigrantov je bila hitro izvedena. V splošnem so jih doma še prijazno sprejeli, včasih celo navdušeno. Mnogi izmed njih so se v tujini izobrazili v zdravstvu. Nove metode, ki so navadnim prebivalcem še neznanе, pa povzročajo precej nezaupanja.

Usoda prognancev, ki se sedaj vračajo, je posebno žalostna. Mnogi izmed njih ne najdejo več doma. Na Češkem niso bile samo one "Lidice". Zato pa uživajo te žrtve povsod različne usodnosti in prednost pred drugimi. (Weltpresse od 2.III.1946).

"LAŽNA POROČILA"

Dopisnik Tanjuza iz Pariza poroča, da objavlja "Humanité" (glavno glasilo francoske komunistične stranke) na prvi strani članka pod naslovom "Reakcionarna izzivanja proti Jugoslaviji v zvezi s Trstom", v katerem poudarja manevre reakcije, ki si prizadeva preprečiti prebivalstvu Trsta in Julijske krajine izražati svobodno voljo za priključitev k FLRJ.

"Humanité" pravi: "Angleški list "Sunday Dispatch" je nedavno objavil poročilo, da je Višinski v razgovoru z italijanskimi predstavniki v Londonu baje izjavil, da bo vlada ZSSR prepričala maršala Tita o potrebi, naj Jugoslavija odstopi od svojih zahtev po Trstu.

Agencija Tass je takoj objavila, da je to poročilo neresnično in popolnoma izmišljeno."

"Humanité" prikazuje, da je to "poročilo" sestavni del vala različnih govoric v zvezi z vprašanjem Trsta in Julijske krajine.

"Zadnja izmed teh lažnih poročil je objavila včeraj agencija Exchange Telegraph, ki pravi, da je maršal Tito koncentri-

ral 500 tankov ob Morganovi liniji". Dopisnik Exchange Telegrapha si je celo upal zapisati, da zavezniške oblasti v Italiji upoštevajo možnost Titovega napada na Trst."

Jugoslovenska vlada se zaveda svojih pravic in nira nobene potrebe, da bi organizirala zasedbo Trsta. Pravica je na njeni strani in vse demokratično prebivalstvo, italijansko in slovensko, želi priključitev teh pokrajin k Jugoslaviji. Fašistični elementi pa izvajajo s potuho zasedbenih oblasti teroristična dejanja z zločinskim namenom, da izbrišejo slovenski značaj teh pokrajin, da bi tako prevarili medzavezniško komisijo, in ustrahovali ljudske množice."

Trst je postal središče provokacij, težkih vojnih zločinov in mednarodnih pustolovcev. Tega dejstva pa ne omenja niti eden "dopisnik" tujega tiska", zaključuje Humanité. (Primorski dnevnik od 2.III.1946.)

NEMIRI V TRSTU

V Trstu so postali zaskrbljeni zaradi poročil o številnih jugoslovenskih četah, ki so prišle pred Morganovo linijo, ki loči ozemlje, ki ga imajo zasedena Jugoslovani, od onega, ki je zasedeno po anglo-ameriških četah. Govori se o petih in celo o desetih divizijah, ki so se približale Morganovi črti.

Uradnemu belgrajskemu zavotovilu, da so ti premiki zgolj zamenjave čet, tukaj ne verjamejo, ker sestoje divizije, ki so na novo prišle, iz samih partizanskih "proletarskih" udarnih bataljonov. Enaki bataljoni so postavljeni ob jugoslovensko - grško-makedonski meji. Sestoje iz moč, ki so se bojevali kot partizani v Grčiji in Makedoniji, ki pa so iz iredentističnih razlogov prebegnili v Jugoslavijo. V Trstu je zaradi teh zbiranj čet napete ozračje, posebno, ker so se te čete pojavile hkrati s silovitimi napadi po ljubljanskem in belgrajskem radiju in časopisju proti zavezniški vojaški vladi in posebej še proti britanskim vojakom. Jasno je, da se vse razvija po načrtu, po katerem naj nbi bila samo policija v Julijski Benečiji, marveč tudi britanski vojaki zapleteni v incidente, ki naj bi nudili pretveze za napade na glavna mesta: Trst, Gorica in Pulj.

Pretekli teden so bili vsako noč spopadi po kavarnah med slovenskimi agitatorji in italijanskimi vojaki. Pri teh spopadih je prišlo tudi do streljanja. Preteklo noč so pretepli sedem odbornikov italijanske delavske zveze v nekem tunelu. - Poudarjajo, da je nujno treba zavezniške čete ojačiti, da preprečijo nemire in maščevalne poizkuse kakor z italijanske tako s slovenske strani.

Vse brit. in amer. čete se obnašajo zgledno mirno. Tržaški dopisnik "Timesa" zavzema k položaju svoje stališče in pravi: "Zelo verjetno je, da bodo Jugoslovani izzvali v Trstu nemire in potem poslali svoje čete pod pretvezo, da branijo svoje sonarodnjake proti fašističnemu nasilju." - Dopisnik poudarja, da Jugoslovani, živeči v Trstu, prav nič ne prikrivajo svojih namenov polastiti se Trsta še letos in nadaljuje: "Veliko je vzrokov za vznemirjenje v Trstu. To mesto postaja drugi Gdansk. Ves je napolnjen z dinamitom, ki lahko nenadno eksplodira, bodisi namcnoma, bodisi slučajno." Med tem pa je bil večeraj v Trstu objavljen uradni jugosl. demanti, ki zanika, da bi stalo deset divizij ob Morganovi črti. Trdi pa, da je bilo treba pojačati sile zaradi delavnosti ustašev (hrvaških teroristov) in demokratov (slovenskih ultranacionalistov), ki so se pojavili ob tej črti. Dalje trdi ta izjava, da so jugosl. divizije manjše kot brit. ali ameriške. (British "ornin" News od 5.t.m.)